

2. *Семеновська Л. А.* Ідея політехнізму в шкільній освіті України (XX століття): монографія / Лариса Семеновська. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – С.28; 266–267.
3. *Семеновська Л. А.* Реалізація ідеї політехнізму як стратегічний напрям модернізації національної системи освіти / Л. А. Семеновська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2009. – №3. – С. 6–14.
4. *Сидоренко В.* Політехнічна освіта: сучасне бачення проблеми /В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – №2. – С. 4–10.
5. *Терентьєва Н. О.* Політехнічна освіта – важливий чинник інтегративних процесів у структурі “наука-освіта-виробництво” / Н. О. Терентьєва // Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки. Вип. 125. – Черкаси, 2008. – С. 56–59.

Наталія Подопрігора

ПОЛІТЕХНІЗМ У МИНУЛОМУ ТА СЬОГОДЕННІ

У сучасних умовах розвитку освіти України одним із головних завдань школи є формування творчої, самостійної й активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві, що характеризується суттєвими соціально-економічними та культурно-технологічними трансформаціями. З огляду на це особливої актуальності набуває визначення нових пріоритетів у підготовці висококваліфікованих професійних кадрів. Її зміст і організація повинні орієнтуватися не лише на адаптацію особистості до виробничих умов, а й на формування в неї широкої трудової культури на ґрунті цілісної системи наукових знань про сучасне виробництво й інноваційні промислові технології. Неоднозначність проблем, що стоять перед сучасною освітою, пошук найефективніших шляхів розвитку педагогічного знання вимагають всеохоплюючого вивчення й активного використання теоретичної і практичної спадщини минулого.

Мета дослідження полягає в необхідності розглянути хронологічно історію розвитку ідеї політехнізму крізь призму творчості відомих європейських педагогів і громадських діячів XVII – XIX століття.

Важливість технічної освіти у підготовці особистості до майбутньої життєдіяльності в умовах розвитку промисловості підкреслювалася вченими ще у XIX ст. (Є. Андреев, І. Анопов, І. Вишеградський, М. Герсіванов, М. Корольков, П. Мясоєдов, О. Неболсін, М. Остроградський, В. Ястржембський та ін.). Методологічні засади ідеї політехнізму розглядалися у працях філософів, істориків, педагогів, психологів другої половини XIX – початку XX ст.: вітчизняних (В. Бехтерев, В. Вахтеров, М. Демков, П. Каптерев, М. Корф, П. Лесгафт, Т. Лубенець, С. Миропольський, П. Мілюков, М. Пирогов, С. Рождественський, К. Ушинський, В. Фармаковський, Я. Чепіга та ін.) та зарубіжних (І. Бекман, Дж. Дьюї, Ф. Енгельс, Р. Зейдель, Є. Капп, Г. Кершенштейнер, А. Мікельсен, П. Наторп, К. Маркс та ін.). У 20–30 роки XX ст. досліджувана проблема була в колі наукових інтересів С. Ананьїна, П. Блонського, О. Гастева, Г. Гринька, П. Груздева, В. Затонського, О. Калашникова, Б. Козелева, Н. Крупської, П. Лепешинського, З. Ліліної, А. Луначарського, А. Макаренка, П. Панкевича, М. Пістрака, В. Познера, Я. Ряппо, С. Шацького, О. Шмідта та ін. Ученими були обґрунтовані важливі загальні теоретичні й практичні засади розвитку політехнічної освіти.

Ідеї трудового виховання й політехнічної освіти пронизують педагогічну концепцію Яна Амоса Коменського (1592-1670). Підготовка дітей і молоді до відповідальної праці в майбутньому; формування таких моральних якостей, як працелюбність, добросовісність, витривалість; формування розумових і фізичних здібностей – це головні завдання, які, на думку педагога, мають реалізовуватися у процесі трудового виховання. Педагог наголошував, що неробство є головною небезпекою, від якої дорослі повинні оберігати молоде покоління. Саме тому, переконував він, навіть ігрова діяльність дитини повинна бути насичена трудовими елементами. У творі “Світ чуттєвих речей у малюнках” (1654) Я. А. Коменський ознайомлював учнів з існуючими професіями,

за допомогою окремих прикладів розкривав структуру різних виробничих процесів. Так, педагог детально пояснював сутність садівництва, землеробства, тваринництва, будівництва, полювання, обробки металів, гончарства, давав наукове пояснення процесу виготовлення борошна, випікання хліба. Подаючи схематичне зображення виробничих процесів, він указував на особливості обробки матеріалів та специфіку використання засобів праці. Погляди педагога на проблему трудового виховання молоді відрізнялися стрункістю методолого-теоретичних позицій і чіткістю обґрунтованих ним практичних рекомендацій для вчителів.

Англійський мислитель Джерерд Уінстенлі (1609-1652) звертав увагу на важливість розвитку ремесел не лише у зв'язку із соціально-економічним благополуччям суспільства, але й із метою гармонійного розвитку кожної дитини. У праці "Закон свободи" (1652) він переконував, що зміст освіти необхідно визначати з урахуванням усіх професій, які існують у світі. Тож Дж. Уінстенлі виокремлював п'ять джерел мистецтва й науки: 1) правильна обробка землі для підвищення її врожайності (удобрення, орання, посів) та садівництво; 2) заняття мінералами, тобто дослідження землі в пошуках родовищ золота, срібла, міді, заліза, олова, свинцю, кам'яного вугілля, селітри, солі, а також обробка цих матеріалів (хіміки, каменярі, ковалі, виробники пороху); 3) скотарство, що передбачає вирощування сільськогосподарських тварин і переробку сільськогосподарської продукції (молочники, чоботарі, шкірники, прядильники, кравці); 4) лісництво (лісники, теслярі, столярі, будівельники); 5) спостереження за явищами природи, рухами небесних тіл (астрономія, астрологія, навігація).

У творі англійського філософа Джона Беллєра (1654-1725) "Пропозиція про утворення виробничої співпраці всіх корисних ремесел та землеробства..." (1695) висувалася ідея поєднання навчання з виробничою працею як головної передумови вдосконалення суспільства. Учений пропонував скасувати розподіл праці, який, за його переконанням, призводить до потворного розвитку людей, виступає причиною їх соціальної нерівності, перешкоджає всебічному розвитку здібностей особистості. Така позиція дозволила мислителю дійти висновку, що трудове навчання є одним із засобів фізичного, розумового й морального виховання.

Жан-Жак Руссо (1712-1778) – французький філософ, письменник, педагог. Він вважав надзвичайно важливим залучати дітей до вивчення ремесел, зокрема, до землеробства, яке він визнавав єдиним засобом існування людини. При цьому він пропонував надавати право вибору майбутньої професії дітям, підкреслював моральне значення формування вміння та готовності займатися виробничою працею. У романі "Еміль, або Про виховання" (1762) Ж.-Ж. Руссо піддав нищівній критиці неробство, указував на його аморальність, стверджував, що заняття будь-яким ремеслом за особистим вибором зумовлює свободу кожної людини в суспільстві. Виходячи з цього, Ж.-Ж. Руссо висунув тезу про важливість забезпечення активної позиції самого вихованця у виборі видів діяльності й інструментів трудової практики в ремісничих майстернях.

Дені Дідро (1713-1784) – французький просвітник і філософ. У "Плані університету або школи публічного викладання наук для Російського уряду" вчений наголошував на органічному взаємозв'язку загальної і професійної освіти. Так, на думку Д. Дідро, знання з експериментальної фізики потрібні реміснику, відомості з механіки необхідні всім, хто використовує машини, землеробові, фармацевтові, лікареві важливо знати хімію тощо. У своїх освітніх поглядах він чітко окреслював політехнічний підхід.

Антуан Лоран Лавуазьє (1743-1794) в роки революції виступав зі шкільним проектом "Думки про народну освіту", у якому виразив прагнення прогресивних кіл суспільства до створення у країні системи природничої й технічної освіти. У проекті вчений розвинув ідею єдності професійної освіти й політехнічних знань. На його думку, загальна освіта повинна бути надана кожному, незалежно від майбутньої професії.

Кардинальна зміна позицій щодо розуміння сутності трудового виховання відбулася під впливом творчості видатного швейцарського педагога Йоганна Генріха Песталоцці (1746-1827). Його теорія елементарної освіти була спрямована на гармонійний розвиток дитини, що забезпечувався єдністю розумового, фізичного і трудового виховання. Й. Песталоцці рішуче виступав проти формування професійних умінь та

навичок, які обмежуються певною професією, оскільки це гальмує розвиток здібностей людини. Сенс трудового навчання педагог убачав у праці ремісничого спрямування.

Англійський педагог Роберт Оуен (1771-1856) у своїх творах переконував, що участь дітей у виробничій праці є об'єктивною необхідністю у зв'язку з розвитком промисловості. Педагог розкривав важливість поєднання освіти й продуктивної практики для досягнення виховної мети, підкреслював сприятливий вплив трудової діяльності на розвиток дитини. Р. Оуен неодноразово звертався до уряду та промисловців, намагаючись залучити громадськість до поліпшення умов праці дітей, вимагав звільнити їх від експлуатації, добивався права на здобуття дітьми початкової освіти до 12 років. У праці "Про розподіл суспільства" він подав вікову періодизацію, відповідно до якої обґрунтував зміст освіти.

Педагогічній концепції французького мислителя Шарля Фур'є (1772-1837) характерна конкретизація видів виробничої діяльності дітей, що вмотивовується обґрунтованою педагогом вродженою потребою людини до практики й творчості. "Природа дає кожній дитині велику кількість – біля трьох десятків – інстинктів у галузі праці, із яких деякі виступають первинними, або ведучими, і повинні підводити до другорядних". Ш. Фур'є піддавав критиці тогочасну систему виховання, яка, на його думку, віддаляла дитину від творчої праці, придушувала в ній потребу до активної творчої діяльності.

Німецький філософ і педагог Пауль Наторп (1854-1924) був переконаний, що завдання будь-якого виховання полягає передусім у вихованні волі, розвитку характеру, що забезпечується активною участю дітей у суспільно корисній трудовій діяльності. Він намагався організувати школу на зразок трудового суспільства, де б відбувалося спілкування учнів на основі праці, яка, у свою чергу, сприяє пробудженню творчих сил дитини у процесі набуття трудових умінь і навичок. П. Наторп уважав працю основою інтелектуальної, моральної та естетичної освіти.

У вітчизняних наукових працях в імперський період (до 1917 р.) ідеї політехнізму розглядалися в таких напрямках: філософсько-педагогічному – наукові праці, в яких проводився соціально-культурний аналіз феномену праці як основи політехнізму, розкривалося її значення для розвитку особистості; історико-виховному – дослідження історичних аспектів трудового виховання.

Упродовж радянського періоду (1917-1990) вченими було започатковано такі напрями досліджень: історико-нарративний – наукові студії, які спрямовані на розкриття певних аспектів політехнізму; конкретно науковий – наукові пошуки щодо розроблення педагогічних основ політехнізму; науково-методичний – дослідження, виконані з метою розкриття педагогічних засобів забезпечення політехнічної спрямованості в різних дисциплінах.

Наукові пошуки учених пострадянського періоду (1991 – початок XXI ст.) зумовили появу таких напрямів дослідження: методолого-теоретичного, історико-педагогічного, загально-дидактичного.

Отже, витоки ідеї політехнізму ми знаходимо в працях науковців XVI – початку XXI століть. Трудова діяльність розглядалася ними як основне джерело матеріального й духовного багатства країни. Правильно організоване трудове виховання, участь дітей у виробничій праці розглядалися вченими як дієвий спосіб громадянського виховання, фізичного розвитку та інтелектуального формування особистості. Вирішальним значенням для становлення ідеї політехнізму мало розкриття навчальної, виховної та розвивальної функції трудової діяльності.

Список використаної літератури

1. За загальне обов'язкове навчання та політехнічну школу. – К., 1930. – 95 с.
2. *Крупська Н. К.* Про політехнізм / Н. К. Крупська // Педагогічні твори в десяти томах / За ред. М. К. Гончарова, І. А. Катрова, М. О. Константинова. – К. : Радянська школа, 1964. – Т. 4. – С. 188–191.
3. Политехническое образование и всестороннее развитие личности школьника / Под. ред. П. Р. Атутова. – М. : Педагогика, 1984. – 128 с.

4. Семеновська Л. А. Витоки ідеї політехнізму в історії зарубіжної філософської та науково-педагогічної думки (XVII-XIX ст.) / Л. А. Семеновська // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Випуск. 2 – Полтава, 2009. – С. 106–113.

5. Семеновська Л. А. Ідея політехнізму в шкільній освіті України (XX століття) : монографія / Лариса Семеновська. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 344 с.

Аліна Костиця

СТРУКТУРА ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У наш час перед середньою загальноосвітньою школою постають завдання підготовки учнів, які володіють знаннями, що відповідають останнім досягненням науково-технічного прогресу. Інтенсивний характер розвитку основних напрямів науково-технічного прогресу в сучасному виробництві та нові соціально-економічні умови вимагають подальшого вдосконалення політехнічної освіти учнів у процесі навчання.

Згідно з положенням про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад, учні здобувають загальні знання, вміння і навички, а також знання про наукові основи сучасного виробництва, нові технології, формують уміння та навички в галузі технології обробки різних матеріалів, електротехніки, електроніки, автоматичної, робототехніки. У навчальних закладах організовується робота з технічної творчості, дослідництва, моделювання, конструювання, професійної орієнтації учнів. Учні залучаються до суспільно корисної, продуктивної праці, до різних трудових справ і заходів трудового характеру в позаурочний і канікулярний час [2, с. 25].

Політехнічна освіта – це сукупність знань про головні галузі і наукові основи виробництва, озброєння загально-технічними вміннями, необхідними для участі в продуктивній праці. Основою політехнічної освіти є загальна освіта, насамперед фізика, хімія, основи інформатики, математика. Крім того, використовуються життєвий і виробничий досвід, екскурсії на виробництво та сільськогосподарські підприємства. У процесі політехнічної освіти в учнів виробляються обчислювальні, графічні, вимірювальні знання, вміння і навички. Трудове навчання вдосконалює політехнічну освіту, дає трудові навички та вміння, забезпечує правильний вибір професії. У молодших класах учні набувають найпростіших навичок ручної праці (моделювання, дослід з рослинами), трудове навчання проходить у класах, навчальних майстернях, кабінетах, на дослідних ділянках, полях, фермах. Учні набувають навичок обробки деревини, металу, роботи на токарних, фрезерних, стругальних верстатах, вивчають слюсарну справу, знайомляться з елементами агро- й електротехніки. У сільських школах учні вивчають сільськогосподарські машини і знаряддя праці. У старших класах трудова підготовка учнів проводиться на практикумах з електротехніки, радіоелектроніки, металообробки, технічного креслення; учні вивчають автомобіль, трактор у кабінетах, майстернях, у міжшкільних навчально-виробничих кабінетах, учнівських виробничих бригадах. Для старшокласників передбачається проходження виробничої практики на промислових підприємствах, у майстернях, колгоспах і радгоспах, на фірмах. Учні залучаються до посильної виробничої праці, у них формуються навички праці в колективах; здійснюється економічна освіта і виховання учнів, поглиблюються їхні знання про організацію виробництва й управління ним [2, с. 26].

Політехнічна освіта знайомить школярів у теорії та на практиці:

- а) із застосуванням знань із основ наук на виробництві;
- б) із важливими науково-технічними та економічними питаннями суспільства – проблемами енергетики, комплексної механізації, автоматизації та хімізації виробництва;